

VYJÁDŘENÍ OPONENTA K DISERTAČNÍ PRÁCI VÍTA ZEMANA

JAK SE ČTE AUTOR(SKY)?

Začnu větou, kterou podobná vyjádření obvykle končívají, protože ji v tomto případě mohu napsat bez váhání a bez obav z omylu: Disertační práci Víta Zemana jednoznačně doporučuji k obhajobě. Je to práce nade vší pochybnost poctivá, důkladná, a přitom objevná, kypřící to zdánlivě přehledné, jednoduchými pravidly vymezené a takřka na beton ušlapané políčko autorského čtení trpělivým odkrýváním hned několika vrstev, které pod ním (my, jeho praktikanti) tušíme, občas k nim i odkážeme nějakým jménem, termínem či floskulí, ale pak je necháme ležet ladem.

Zemanova práce nám umožňuje znovu si je uvědomit a přitom vyzkoušet, zda jsou to pouhé vědomosti, nebo zda z nich může něco vyrůst.

Začíná to jako standardní disertace na katedře autorské tvorby, inventura autorových studijních i uměleckých a jakých ještě zkušeností, deník či kronika osobnostního zrání – ta rekapitulace má sebeironický název *Můj život v umění: já a autor(ské čtení)?* – , ale už v další kapitole se práce nadechne z větší šířky a začne zkoumat, jak se vlastně při autorském čtení projevuje ta často skloňovaná psychosomatika. Autorské čtení je tu postupně nahlíženo sub specie dialogického jednání, hry, hlasu, řeči – a každé z těch hledisek odkrývá jinou dimenzi autorovy přítomnosti, tedy i jiné významy textu.

Následuje kapitola nazvaná *K anatomii čtení*, pokus sledovat a pojmenovat přehlížené, rozmanité a obtížně rozlišitelné procesy, které v sobě rozpoutáváme, kdykoli začínáme číst (nejenom nahlas a nejen vlastní text); a jejichž předpoklady jsou zajisté připraveny netoliko v nás, ale i v tom, co čteme. Zeman tvrdí, že ho k té ambiciózní analýze podnítl Brechtův kdysi proslulý článek *Pět obtíží při psaní pravdy* a v něm postřeh o moderním autorovi, který už se neobrací na žádného adresáta, ale vyrábí literaturu jako zboží pro každého, kdo si je

může dovolit, kdo na ně má kupní sílu. Jsem poslední, kdo by chtěl obhajovat principy marxistické uměnovědy, na to jsem se příliš dlouho musel dívat, jak devastující vliv měla na předmět svého výzkumu, je ale otázka, jestli příležitostnou, na okraj doby vyslovenou poznámku je nutno po devadesáti letech vyvracet tak složitou argumentací. (Mimochodem: Brecht se v témže článku mýlí mnohem nebezpečněji, když tvrdí, že „proti fašismu je možno bojovat jedině jako proti kapitalismu“. Jeho starost, aby žádné pravdivé slovo nepadlo do prázdna, aby se pravda dostala k těm, kteří mohou slova proměnit ve skutky, je v Německu roku 1934 velmi pochopitelná.)

Poslední kapitolu nazval Vít Zeman Autorské čtení optikou narativně orientované psychologie a ptá se v ní zejména, zda má autorské čtení účinky terapeutické. Za touto kapitolou následuje ještě 70 stran příloh, převážnou většinou autorových textů, prošlých zkouškou sledovaného semináře. Úctyhodná snaha ověřovat teoretické myšlení praktickými zkušenostmi a zvědomovat zkušenost pátráním po vnitřních zákonitostech je charakteristická pro celou Zemanovu práci.

Nebudu hádat, ve které z těch dvou bot se autorovi kráčí pohodlněji, a vyvozovat z toho doporučení pro jeho další cestu. Pro knižní vydání, o něž si disertace říká svou odvahou překročit meze, v nichž je autorské čtení při seminářích praktikováno, ale i stylem a redakčním zpracováním, jsou však zatím nejzralejší kapitoly teoretické: třetí, čtvrtá a pátá. Udržují čtenářovu pozornost jakýmsi nakažlivým soustředěním, budí zvědavost na řešení problému a imponují šíří autorova záběru. Ale kupodivu, právě ta imponující šíře dává oponentovi nejvíc příležitostí k otázkám.

Literatura o literatuře, o řeči, psychologii a filosofii je už tak rozsáhlá, že stačí hodit udici a něco dobrého se chytí. Tím víc však záleží na tom, aby úlovky nebyly náhodné; aby byly téhož rodu jako to, co už máme v hrnci. Proto jsem si neodpustil ten puntičkářský otazníček u jména Brechtova. Nepodezřívám Víta Zemana ani v nejmenším z úmyslu dezinterpretovat své

prameny, spíš (tu a tam) z nepřesného odhadu, co do pojednávaného kontextu patří skutečně organicky, a co jen zdánlivě, shodou některých pojmů.

Jiný příklad? Hned v úvodu práce Vít Zeman praví „s určitou mírou nadsázky“, že jeho práce představuje „kritickou polemiku se dvěma velkými mysliteli“, totiž s Karlem Čapkem a Rolandem Barthesem. Cituje pak Čapkovu poznámku o četbě jakožto činnosti samotářské, odvádějící čtenáře ze společného světa, ba dokonce z vlastního těla do imaginárního světa stvořeného knihou, a posléze Barthovu polemiku s těmi, kdo mezi řádky textu hledají autora, místo aby se snažili porozumět textu jako takovému. Jenomže Čapek vůbec nemluví o tom, o čem bude Zeman mluvit v celé práci: o čtení autorském. Svůj postřeh o četbě a čtenáři dokládá dvěma velmi výmluvnými příklady: románem *Majitel hutí*, jímž tehdy módní autor Georges Ohnet opravdu unášel své čtenářky z jejich těl a každodenního života, a románem *Muž, který se směje*, jež napsal Victor Hugo dříve a lépe, ale s toužou ctižádostí a se stejným úspěchem. Na problematiku autorského čtení nemohl Čapek nad takto zvolenými příklady ani pomyslet. Sotva s ním tedy lze v této disertaci „kriticky polemizovat“. Právě tak Roland Barthes píše svou *Smrt autora* v souvislostech a z důvodů zcela jiných. S těmi tu už zdržovat nebudu.

Musím však dodat, že podobně, jako se některé uvedené tituly více či méně nápadně vzpírají roli, kterou jim Vít Zeman ve své argumentaci přidělil, některé jiné, nezmíněné ani v bibliografii, by se té role zhostily přesvědčivěji, neboť do rodokmenu, tradice či kultury autorského čtení organicky patří, ba co víc – díky jim můžeme o rodokmenu, tradici či kultuře autorského čtení vůbec mluvit. Bude-li Vít Zeman svou disertaci redigovat pro knižní vydání, bude mít příležitost vzít je ještě do hry.

Zde aspoň několik:

Michail M. Bachtin: Problém obsahu, materiálu a formy ve slovesné a umělecké tvorbě (překlad Daniela Hodrová in *Román jako dialog*, Odeon, Praha 1980; zejména str. 436-7, kde

se klade otázka „Jak vstupuje tvůrčí osobnost umělce a vnímatele do slovesného materiálu a které jeho stránky si především podmaňuje?“);

Boris Ejchenbaum: Jak je udělán Gogolův plášť (titulní studie výboru, překlad Hana

Kosáková, Triáda, Praha 2012)

Emanuel Frynta: Zastřená tvář poezie (ale ve 2., úplném vydání in Eseje, Torst, Praha 2013)

Marcel Jousse: Gesto, Styl orální (překlad Josef Florian a Josef Vašica in Archy 17 ad., Stará

Říše na Moravě 1930-1932?)

Lev S. Vygotskij: Myšlení a řeč (překlad Jan Průcha, SPN, Praha 1976; zejména poslední

kapitola Myšlení a slovo a v ní pojem „vnitřní řeč“).

Obtížnější je hledat poznámky k věci u Romana Guardiniho a Alberta Vyskočila, ale najdou se a stojí za tu námahu.

V Praze 10. září 2023

Prof. Přemysl Rut